

Almin Dautbegović* / Nezir Pivić*

POLOŽAJ OŠTEĆENOG U KRIVIČNOM POSTUPKU BOSNE I HERCEGOVINE

SAŽETAK

Procesnopravni položaj žrtve odnosno oštećenog u krivičnom postupku posljednjih decenija doživljava svoj vrlo dinamičan razvoj kroz uticaj međunarodnih izvora, a koji su svoje mjesto našli u nacionalnim zakonodavstvima. Međutim, nasuprot pozitivne intencije u razvoju prava žrtve i oštećenog u krivičnom postupku kroz međunarodne dokumente i kroz krivičnoprocesna zakonodavstva mnogih zemalja, naš je zakonodavac otišao u suprotnom pravcu, marginalizirajući žrtvu odnosno oštećenog. Posljednja značajnija reforma Zakona o krivičnom postupku BiH nije predstavljale suštinsko bavljenje poboljšanjem položaja oštećenog u krivičnom postupku, pa zbog toga možemo reći da je jedna od karakteristika našeg krivičnog postupka na nivou zakonske regulative, a posebno u praksi, nedovoljna zaštita prava i pravno zaštićenih interesa oštećenog. Prava koja su data oštećenom, iako skromna, nisu precizno navedena u zakonu. Položaj oštećenog sagledan je kroz fazu istrage, postupka optuživanja, glavnog pretresa i prava na žalbu. Posebno je važno pitanje zaštite oštećenog od sekundarne viktimizacije žrtve krivičnog djela, te osiguranje naknade štete iz državnih fonodova ukoliko to nije moguće od učinitelja krivičnog djela.

Ključne riječi: oštećeni, žrtva, krivični postupak.

* doc.dr.sc., Pravni fakultet Univerziteta u Zenici.

* mr.sc., Pravni fakultet Univerziteta u Zenici.

1. Pojam žrtve i oštećenog u krivičnom postupku

Pojam žrtve je višeznačan i kompleksan, u okviru kojega se najčešće govori o žrtvama kriminala, rata, zlih navika, saobraćajnih nesreća i drugih događaja. Žrtva je osoba koja trpi od nekog zla, ili neke sile. Ona može biti povrijeđena životno, tjelesno, moralno, ili imovinski oštećena. Ona je u svemu tome pasivni subjekt.¹ Međutim, u ovom radu riječ je samo o žrtvama koje su to postale trpeći posljedice nečijeg kriminalnog ponašanja, odnosno o žrtvama krivičnog djela. U našem pozitivnom krivičnom zakonodavstvu ne spominje se pojam „žrtve“, već samo pojam „oštećenog“.² Žrtva krivičnog djela, sa viktimološkog aspekta, može se odrediti u užem i širem smislu. Žrtva krivičnog djela u širem smislu je „svaka ona osoba, pravna ili fizička, kojoj je neposredno ili posredno neko dobro ili pravo krivičnim djelom ugroženo, povrijeđeno ili uništeno“³. Žrtva krivičnog djela u užem (pravnom) smislu jest „svaka ona fizička osoba, kojoj je neko dobro ili pravo krivičnim djelom izravno ugroženo, povrijeđeno ili uništeno.“⁴ Pojam oštećenog sa aspekta krivičnoprocesnog zakonodavstva označava osobu čije je kakvo lično ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo krivičnim djelom.⁵ Prema ovoj zakonskoj definiciji oštećeni postoji kako u slučaju povrede prava, tako i u slučaju ugrožavanja prava učinjenim krivičnim djelom. Pravo koje može biti povrijeđeno ili ugroženo krivičnim djelom je lično ili imovinsko. Lična prava podrazumijevaju odbranu od svake vrste napada na njegovo ljudsko dostojanstvo. Ovdje se, prije svega, misli na pravo na život, na nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta ličnosti, kao što su čast, ugled, dostojanstvo, porodični odnosi, kao i pravo na slobodu i bezbjednost svakog člana društvene zajednice. Pod imovinskim pravom podrazumijeva se prije svega građansko pravo (stvarno, obligaciono i nasljedno) i privredno pravo.⁶ Irelevantno je da li je povrijeđeno ili ugroženo lično ili imovinsko pravo oštećenog. Međutim, u svakom konkretnom slučaju potrebno je odrediti kategoriju ličnih

¹ Z. Šeparović, *Viktimologija, studije o žrtvama*, Tiskara, Zagreb 1985, 40. U kriminologiji i kriminalistici se govori o žrtvi krivičnog djela, a u materijalnom krivičnom pravu o pasivnom subjektu. B. Pavišić, *Komentar zakona o kaznenom postupku*. 5. izdanje, Rijeka 2005, 71.

² Iako su ova dva pojma „žrtva krivičnog djela“ i „oštećenik“ u pravopolitičkim diskusijama i u općoj javnosti upotrebljavaju kao sinonimi, u političkom rječniku emocionalna riječ žrtva ima prednost pred stručnom oznakom oštećenik. Međutim, izraz žrtva je više materijalnopravne i kriminološke prirode, dok je izraz oštećeni procesnopravne prirode. Ovo vrijedi i za komparativnu pravnu literaturu. Vidi: W. Kai-Yuan, *Die Rechtsstellung des Verbrechensopfers im staatlichen Strafverfahren am Beispiel der Nebenklage*, Frankfurt am Main (u.a.), Lang, 2007, 7.

³ Z. Šeparović, *Viktimologija, studije o žrtvama*, Pravni fakultet u Zagrebu. Zagreb 1987. str. 99

⁴ Ibid.

⁵ Čl. 20. tač. h) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09. (u daljnjem tekstu: ZKP BiH).

⁶ S. Ž. Đorđević, *Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*. Tom prvi. Beograd, 1978, 617.

i imovinskih prava kako bi se njihova povreda ili ugrožavanje uzelo kao kvalifikatorni element pri utvrđivanju postojanja ovog krivičnoprocesnog subjekta.⁷

Naše krivično zakonodavstvo poznaje pojam oštećenog kao sporednog krivičnoprocesnog subjekta, dok pojam žrtve krivičnog djela nije određen našim pozitivnim propisima. Pojam žrtve određen je posebnom naučnom disciplinom viktinologijom koja označava proces nastajanja žrtve, u okviru kojeg razlikujemo primarnu viktimizaciju koja se odnosi na postajanje žrtvom izvršenja krivičnog djela, dok sekundarna viktimizacija predstavlja pooštavanje primarne viktimizacije kroz negativnu reakciju socijalne sredine i organa krivičnog gonjenja.⁸ Međutim, određivanje pojma oštećenog nije jednako riješeno u svim krivičnim zakonodavstvima, pa je zbog toga potrebno definirati pojam i ulogu oštećenog i žrtve krivičnog djela na međunarodnom nivou kroz međunarodne dokumente.⁹ Pojmovi žrtva i oštećeni u pozitivnom pravu i pravnoj literaturi u bitnim crtama imaju isto značenje, ali je pritom potrebno naglasiti da pojam žrtva ima više materijalnopravni i kriminološki karakter, dok je pojam oštećenik više procesnopravne prirode. Ovi pojmovi mogli bi se koristiti ravnopravno kao sinonimi samo ukoliko bi upotreba tih termina bila uređena krivičnoprocesnim zakonodavstvom.¹⁰

Pojam žrtve je mnogoznačan i širok. Ovdje se govori o osobama koje trpe od nekog zla čije je dobro povrijeđeno ili ugroženo. Međutim, nas ovdje zanimaju samo one žrtve koje su posljedica nečijeg kriminalnog ponašanja, odnosno žrtve krivičnog djela.¹¹ Pojam oštećenog u procesnom smislu se razlikuje od pojma žrtve u krivičnopravnom smislu koji se obično naziva

⁷ Z. Simić-Jekić, *Krivično procesno pravo SFRJ*, drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 1985, 92.; H. Sijerčić-Čolić, *Krivično procesno pravo*. Knjiga I, rugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje. Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2008, 243.

⁸ V. Nikolić-Ristanović, *Utjecaj žrtve na pojavu kriminalitea*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1984, 49.

⁹ Značajni dokumenti na tom polju su dokumenti Ujedinjenih naroda: Deklaracija o temeljnim pravima žrtve krivičnih djela i zloupotrebe moći, donijeta od strane Opće skupštine UN 1985. godine, te Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta s pripadajućim protokolima. Značajne su, takođe, preporuke Vijeća ministara Vijeća Evrope R (85)11, R(87)4, R(87)18, R(87)21 i R(06)8. Kao i niz drugih dokumenata koji reguliraju ovu materiju. Deklaracija UN o osnovnim principima pravde u vezi sa žrtvama kriminalnih radnji i žrtvama zloupotrebe vlasti iz 1985. godine u čl. 1. pod žrtvom podrazumijeva osobe koje su, pojedinačno ili kolektivno, pretrpjele štetu, uključujući tjelesne povrede, posljedice po mentalno zdravlje, emocionalne patnje, materijalne gubitke ili druge ozbiljne povrede svojih osnovnih prava i to zbog činjenja ili nečinjenja koje predstavlja povredu odredaba krivičnog zakona u državama članicama uključujući propise koji regulišu zloupotrebu vlasti. Dalje, osoba se može smatrati žrtvom bez obzira da li je učinilac krivičnog djela identifikovan, pritvoren, krivično gonjen, ili osuđen kao i bez obzira na srodstvo učinioca i žrtve a pojam žrtve takođe obuhvata i bliske srodnike žrtve i lica koja žrtva izdržava kao i osobe koje su pretrpjele štetu u pokušaju da pomognu žrtvama u nevolji ili da spriječe viktimizaciju.

¹⁰ Hrvatska u svom novom Zakonu o krivičnom postupku koji je stupio na snagu 1.1.2009. uvodi pored pojma oštećenog i pojam žrtve.

¹¹ Z. Šeparović, *Viktinologija, studije o žrtvama*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb 1987, 99

pasivnim subjektom krivičnog djela. Ipak, u krivičnom postupku susrećemo oštećene koji nisu istovremeno i pasivni subjekti krivičnog djela. S druge strane, postoje i pasivni subjekti koji su oštećeni u krivičnopravnom smislu ali se ne pojavljuju u krivičnom postupku (npr. kod krivičnog djela ubistva)¹². S obzirom na to Šeparović razlikuje žrtvu u užem i širem smislu. U užem smislu to je svaka ona fizička osoba, kojoj je neko dobro ili pravo krivičnim djelom neposredno povrijeđeno ili uništeno, dok je u širem smislu to svaka ona osoba pravna ili fizička, kojoj je neposredno ili posredno neko dobro ili pravo krivičnim djelom ugroženo, povrijeđeno ili uništeno.¹³ Pod žrtvom treba podrazumjevati osobe koje su ugrožene, oštećene ili uništene činom ili propustom nekog drugog. Taj „neko drugi“ može da bude čovjek, neka organizacija ili institucija. Žrtve mogu nastati usljed izvršenja krivičnog djela, prekršaja, privrednog prestupa ili usljed neke nesreće na radu, u saobraćaju ili domaćinstvu. Iz kruga navedenih lica za krivičnopravni pojam žrtve bitna su samo ona lica koja su to postala u stradanjima koja su nastala u odnosima među ljudima ili ljudi prema stvarima, jer se na njih može uticati i kod njih može da se proučava mehanizam stradanja.¹⁴ Međutim, u slučajevima eliminacije pasivnog subjekta krivičnog djela moguće je da se u postupku kao oštećeni pojavi njegov najbliži srodnik (npr. bračni drug, lice s kojim živi u vanbračnoj ili nekoj trajnoj zajednici, djeca, roditelji, usvojenici, usvojitelji, braća i sestre oštećenog). Krivično pravo poznaje pojam oštećenog kao žrtvu krivičnog djela. Žrtve mogu biti pojedinačne i kolektivne. Svaki pojedinac može biti potencijalna pojedinačna žrtva. Kolektivne žrtve mogu biti društvene grupe, etničke, vjerske, rasne, nacionalne manjine i slične grupe.¹⁵

U pravnoj teoriji mišljenje je da pojam oštećenog nije sporan i da je on određen sa tri elementa i to: pravom kao objektom povrede ili ugrožavanja, zatim zakonskim obilježjima krivičnog djela i konkretnim počinjenjem krivičnog djela.¹⁶ Svojsvo oštećenog može dobiti fizičko i pravno lice. Odgovor na pitanje koje lice ima legitimaciju oštećenog nekad se nalazi u samom krivičnom zakonu jer se pojam oštećenog poklapa sa gramatičkim objektom krivičnog djela¹⁷, (npr. oštećeni su okrivljeni, svjedok ili vještak kod krivičnog djela iznuđivanja iskaza iz člana 181 KZ FBiH¹⁸, fotografisano lice kod neovlaštenog optičkog snimanja iz člana 189 KZ FBiH¹⁹ itd.). Međutim,

¹² S. Bejatović, „Krivičnoprocesni položaj oštećenog“, Pravni život, Beograd, 9/1995, 488.

¹³ Z. Šeparović, Viktimologija: studije o žrtvama, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb 1985, 42

¹⁴ J. Kršnetić, Položaj oštećenog u krivičnom postupku, Pravni život, Beograd, 9/2002, 456.

¹⁵ J. Kršnetić, Položaj oštećenog u krivičnom postupku, Pravni život, 9/2002, 456.

¹⁶ B. Pavišić, Komentar zakona o kaznenom postupku, V izmjenjeno i dopunjeno izdanje. Rijeka, 2005, 71.

¹⁷ M. Grubač, Krivično procesno pravo, četvrto izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Projuris, Beograd, 2006, 191.

¹⁸ Čl. 358. KZ RS, čl. 178. KZ BD BiH.

¹⁹ Neovlašćeno fotografisanje čl. 175. KZ RS, čl. 186. KZ BD BiH.

u nekim slučajevima pojam oštećenog se ne može svesti na objekat krivičnog djela. Kod krivičnog djela ubistva oštećeni su lica koja je izdržavao ili redovno pomagao i koja su po zakonu imala pravo da zahtjevaju izdržavanje od poginulog (bračni drug, djeca, roditelji, braća i sestre) koji su trpjeli duševne boli.

2. Opći pravni položaj oštećenog u Zakonu o krivičnom postupku BiH

Posljednja značajnija reforma krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, koja se desila 2003. godine, imala je za cilj usklađivanje domaćeg krivičnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima, kao i prihvatanje iskustava drugih zemalja u borbi protiv savremenih oblika kriminaliteta. Ovom reformom željelo se kroz novine koje su uvedene u naše krivično procesno zakonodavstvo, a koje se ogleda, prije svega, kroz prenošenje istrage u nadležnost tužioca, jačanje akuzatorskih elemenata, uvođenje skraćenih oblika krivičnog postupka, učiniti postupak spremnijim da odgovori izazovima sadašnjeg vremena i savremenim oblicima kriminaliteta.²⁰ Na ovaj način intencija zakonodavca je bila efikasno riješiti krivičnu stvar uz poštivanje procedure koja garantuje pravičan postupak prema osumnjičenom, odnosno optuženom.²¹ Međutim, s druge strane zakonodavac je u znatnoj mjeri zanemario interese oštećenog i na taj način marginalizirao njen položaj u krivičnom postupku, iako su u posljednjoj deceniji krivičnoprocesna zakonodavstva mnogih zemalja pokazala jačanje prava žrtve u okviru krivičnog postupka.²² Tako je u zadnjih nekoliko decenija održano više međunarodnih skupova i doneseno više međunarodnih akata koja su pažnju posvetili upravo pravu oštećenog.²³ Pored ovog, sve

²⁰ Pored pomenutih novina u okviru posljednje reforme krivičnog postupka iz 2003. godine, svakako je značajna i sljedeća izmjena, a to je propisivanje posebnih istražnih radnji. Ove radnje obuhvataju različite metode istraživanja i infiltriranja u kriminalne grupe, i one su prisutne u mnogim savremenim krivičnoprocesnim sistemima. U posebne istražne radnje prema glavi IX ZKP BiH spadaju: nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija; pregled kompjuterskih baza i sistema; nadzor i tehničko snimanje prostorija; tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta; prikriveni istržitelj i informator; simulirani otkup i simulirano davanje potkupnine i nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela.

²¹ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku, Pravo i pravda, godina VIII, Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1/2009, 295. (u daljnjem tekstu: Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...)

²² Istu intenciju pokazali su i međunarodni krivični sudovi, s tim što je Statut i Pravila o dokazima Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju posebnu pažnju posvetio žrtvi ukoliko je ona u krivičnom postupku u svojstvu svjedoka, dok Međunarodni krivični sud garantuje žrtvama čitav niz prava. Više o tome. Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...297.

²³ Jedna od najznačajnijih akata jeste Deklaracija o pravima i pomoći žrtvama koja je usvojena od strane Generalne skupštine UN 29. 11.1985.godine. Svrha ove deklaracije izražavala se u tome da je osnovna funkcija krivičnog pravosuđa osiguranje potreba žrtve i zaštite njenih interesa. U preporuci je, takođe, naglašeno da je veoma važno povećati povjerenje žrtve u krivično pravosuđe i ohrabriti njenu saradnju, a posebno u svojstvu svjedoka i da je u tom smislu neophodno voditi računa o fizičkim, psihičkim, materijalnim i socijalnim štetama koje su žrtve pretrpjele i pronaći mjere za zadovoljenje njihovih potreba u tim područjima.

više je zastupljeno mišljenje da aktivno učešće oštećenog u krivičnom postupku osigurava ne samo njegovo pravo na moralnu satisfakciju i naknadu štete prouzrokovane krivičnim djelom, nego da ima i javno pravni značaj, budući da on može dati krupan doprinos pravilnom i potpunom utvrđivanju činjeničnog stanja, efikasnosti krivičnog postupka i slično.²⁴

U teoriji nalazimo mnogobrojne podjele krivičnih postupaka, međutim ako kao kriterij uzmemo učestvovanje oštećenog u krivičnom postupku tada imamo podjelu u kojoj je žrtva ovlašten tužitelj, tj. stranka u postupku, zatim krivični postupak u kojem je žrtva potpuno isključena iz krivičnog postupka, osim uloge svjedoka i položaj oštećenog gdje njegova pozicija nije svedena samo na položaj svjedoka nego ima i određena manja prava kojima se može koristiti u cilju ostvarivanja svog interesa, a istovremeno pomažući krivični progon.²⁵ Položaj oštećenog koji je zastupljen u Zakonu o krivičnom postupku BiH najbliži je određenju pozicije žrtve krivičnog postupka koja je potpuno isključena iz krivičnog postupka. Ovaj model je najdosljednije primjenjen u Engleskom pravu, gdje je žrtva potpuno isključena iz krivičnog postupka. To je posljedica snažne bipolarizacije krivičnog postupka zamišljenog kao spor dvije ravnopravne stranke, pri čemu je pozicija žrtve što se tiče procesnopravne strane ograničena na ulogu svjedoka te ne može krivični progon spriječiti niti može primorati tužitelja na njegovu provedbu.

Positivan iskorak u pogledu prava žrtve krivičnog djela učinjen je sa Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.²⁶ Ovaj zakon kao i Statut i Pravila o dokazima Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju posvećuju posebnu pažnju žrtvi samo ukoliko ona ima svojstvo svjedoka u krivičnom postupku. Ovim zakonom pruža se mogućnost zaštite lične sigurnosti žrtava krivičnih djela i sigurnosti njihove porodice, ali pod uslovom da su istovremeno i svjedoci. Ovakav stav je potreban prema svim žrtvama krivičnih djela bez obira da li se oni pojavljuju u krivičnom postupku kao svjedoci ili ne, jer na ovaj način bi se spriječila nepotrebna sekundarna viktimizacija žrtve, a to je najmanje što država može učiniti prema žrtvi krivičnog djela. Svjedok pod prijetnjom u smislu ovog zakona koji uživa određene mjere zaštite, smatra se onaj svjedok čija je lična sigurnost ili sigurnost njegove porodice dovedena u opasnost zbog njegovog učešća u postupku, kao rezultat prijetnji, zastrašivanja ili sličnih radnji koje su vezane za njegovo svjedočenje, ili svjedok koji smatra da postoji razumna osnova za bojazan da bi takva opasnost vjerovatno proistekla kao posljedi-

²⁴ Više o tome: S. Bejatović, Oštećeni u krivičnom postupku, Centar marketing, Beograd, 1993.

²⁵ G. Tomašević, M. Pajčić, Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, 2/2008, 823.

²⁶ Ovaj zakon je nametnut od strane Visokog predstavnika, usvojen u Predstavničkom domu na sjednici održanoj 27.06.2003. godine. Objavljen u službenom glasniku Bosne i Hercegovine 3/03, 21/03, 61/04, 55/05.

ca njegovog svjedočenja.²⁷ Pored činjenice da se mjera zaštite ograničava samo na žrtve koje su istovremeno svjedoci, ovaj zakon još više sužava krug osoba koje padaju pod njihovu zaštitu, jer pod porodicom podrazumijeva samo one osobe koje mogu odbiti svjedočenje²⁸, dakle u tom smislu mjeru zaštite žrtva ne može uživati ukoliko bi njegovim učešćem u krivičnom postupku bila dovedena u opasnost sigurnost njenog brata ili sestre ili neke bliske osobe koja nije u njenom srodničkom odnosu.²⁹ Ovo pitanje svakao bi trebalo biti predmet budućih izmjena ovog zakona.

3. Osnovna prava oštećenog u krivičnom postupku

Oštećeni u krivičnom postupku ima određena prava i dužnosti. Prava oštećenog vežu se uz njegovo svojstvo, kao i činjenicu da je oštećeni najčešće žrtva krivičnog djela.³⁰ Međutim, ova prava koja su ionako nedovoljna moraju se prikupljati pažljivim pregledom zakonskog teksta. Na ovaj način se ukazuje na skromni položaj oštećenog koji on ima u strukturi zakona. Pored i ovako lošeg položaja oštećenog u krivičnom postupku koji je određen zakonom, pravosudna praksa još više marginalizira položaj oštećenog u krivičnom postupku.³¹ U našem pravnom sistemu ne može se govoriti o oštećenom kao ovlaštenom tužiocu, sa aspekta njegovog prava na privatnu tužbu za krivična djela koja se gone po privatnoj tužbi ili oštećenom kao supsidijarnom tužiocu sa aspekta krivičnih djela koja se gone po službenoj dužnosti.³² U cilju lakšeg i preglednijeg sagledavanja prava oštećenog, dat ćemo prikaz osnovnih prava oštećenog kroz četiri glavne faze postupka: istragu, postupak optuživanja, glavni pretres i postupka po pravnim lijekovima. Oštećeni svoja prava u krivičnom postupku može ostvariti sam i uz pomoć zakonskog zastupnika, odnosno punomoćnika.

3.1. Prava oštećenog u istrazi

Istraga predstavlja prvi procesni stadij u okviru redovnog krivičnog postupka. Cijeli tok istrage povjeren je tužiocu i on njome rukovodi, nadzire je, te upravlja aktivnostima ovlaštenih službenih osoba u vezi sa pronalaženjem osumnjičenog i prikupljanja izjava i dokaza.³³ Oštećeni u ovakvoj

²⁷ Čl. 3. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

²⁸ Čl. 83. st.1. ZKP BiH u ovu grupu spadaju samo bračni odnosno vanbračni drug osumnjičenog odnosno optuženog te roditelji, dijete, usvojitelj ili usvojenik osumnjičenog odnosno optuženog.

²⁹ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...str. 317.

³⁰ H. Sijerčić-Čolić, Krivično procesno pravo, knjiga I, Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2008, 244.

³¹ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...306.

³² Izuzetak je Zakon o krivičnom postupku RS, gdje oštećeni ima pravo da preda prijedlog nadležnom tužiocu za gonjenje izvršioca krivičnog djela koji se goni po prijedlogu.

³³ Čl. 35. st. 2. tač. b) u vezi s čl. 20. tač. g) ZKP BiH.

strukturi krivičnog procesnog prava s aspekta pokretanja krivičnog postupka ima samo pravo na prijavljivanje krivičnog djela.³⁴ Ovo pravo je deklarativne prirode i osim što građaninu daje zakonski osnov za prijavljivanje krivičnog djela, ono ipak predstavlja apel na moral i svijest građana. Ovo pravo nije isključivo pravo samo oštećenog nego je ovo pravo svakog građanina.³⁵ Prijava se podnosi tužitelju, usmeno ili pismeno. Ako je prijava podnesena usmeno, osoba koja prijavljuje djelo upozorit će se o posljedicama lažnog prijavljivanja. O usmenoj prijavi sastavit će se zapisnik, a ukoliko je prijava saopćena telefonom, sačinit će se službena zabilješka.³⁶ Nakon prijave krivičnog djela, zakonodavac nije predvidio obavezu onoga kome se prijava podnosi da prijavitelju pruži informacije o proceduri koja će uslijediti nakon podnošenja prijave. Ova obaveza trebala bi da se odnosi na obavještenje o njenoj ulozi u toj proceduri, o ulozi javnih organa i službama koje joj stoje na raspolaganju radi pružanja neophodne pomoći kao i o službama za pomoć žrtvama, o pravu žrtve na pravnu pomoć, o pravu da traži obeštećenje od učinitelja u okviru krivičnog postupka, o mjerama zaštite koje joj mogu biti pružene ako je njena sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba u opasnosti.³⁷ Imajući u vidu nedostatak jedne takve odredbe kojom bi se u ovoj fazi postupka oštećenom dale navedene informacije i pouke, neophodno je u Zakonu o krivičnom postupku BiH unijeti jednu takvu odredbu kako bi izričito obavezale sve organe kojima se prijavljuje krivično djelo da pruže navedene informacije i pouke.

Nakon prijave krivičnog djela tužitelj donosi naredbu o sprovođenju ili ne sprovođenju istrage. Ukoliko tužitelj donese odluku o nesprovođenju istrage, ZKP BiH propisuje obavezu tužitelja da o tome obavijesti oštećenog u roku od tri dana, a nakon čega oštećeni kao i podnositelj prijave imaju pravo podnijeti pritužbu uredu tužitelja u roku od osam dana.³⁸ Pored odluke o nesprovođenju istrage tužitelj može, takođe, donijeti odluku o obustavi

³⁴ Čl. 214. ZKP BiH.

³⁵ H. Sijerčić-Čolić, M. Hadžiomerađić, M. Jurčević, D. Kaurinović, M. Simović, Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2005, 584. (U daljnjem tekstu: H. Sijerčić-Čolić, M. Hadžiomerađić, M. Jurčević, D. Kaurinović, M. Simović, Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini...)

³⁶ Čl. 215. stav 2. ZKP BiH.

³⁷ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...307. Izuzetak o obavezi poučavanja žrtve nakon prijavljivanja krivičnog djela predviđena je u čl. 5. stav 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Međutim, ovaj izuzetak odnosi se samo na žrtvu koja je istovremeno i svjedok, odnosno pretpostavljenom svjedoku ali i to samo za one za koje onaj kome se prijava podnosi procijeni da bi mogli predstavljati tu kategoriju svjedoka. Sud, tužitelj i drugi organi koji učestvuju u krivičnom postupku su obavezni po službenoj dužnosti poučiti svjedoka pod prijetnjom ili ugroženog svjedoka o mjerama zaštite svjedoka predviđenim ovim zakonom Svjedok pod prijetnjom i ugroženi svjedok ima pravo na pravnu pomoć i podršku organa za socijalno staranje, u skladu sa zakonom.

³⁸ Čl. 216. stav 4. ZKP BiH.

istrage³⁹ kada je obavezan o tome obavijestiti oštećenog, koji ima ista prava kao i u slučaju nesprovođenja istrage.⁴⁰ Oštećeni ima pravo takođe, da bude obaviješten da je tužilac povukao optužnicu i da je obustavljen krivični postupak, ali nema pravo uložiti pritužbu uredu tužitelja, nego se njegovo pravo svodi samo na obavještenje o povlačenju optužnice.⁴¹ Obustavljanje krivičnog postupka donosi se u formi rješenja od strane suda, a nakon čega odmah obavještava i oštećenog.⁴²

Kada je u pitanju ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u fazi istrage zakon sadrži odredbe koje se odnose na poučavanje oštećenog o pravu podnošenja prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva⁴³ iako je sadržina te pouke neodređena i nepotpuna. Međutim, pouka koja se odnosi na istragu ima u vidu samo oštećenog koji se istovremeno sasluša kao svjedok a ne na svakog oštećenog.⁴⁴ Pitanje postavljeno takvom svjedoku odnosi se na činjnicu da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinskopravni zahtjev. Zakonodavac nije propisao izričito da ga je tužitelj ili onaj ko na zahtjev tužitelja sasluša svjedoka dužan određeno i potpuno poučiti o tom pravu. Takav nedostatak ima i odredba koja se odnosi na poučavanje oštećenog o tom pravu na glavnom pretresu.⁴⁵ Iz ovih razloga neophodno bi bilo da u pravosudnoj praksi, a radi osiguranja ovog prava oštećenog, pri poučavanju oštećenog o ovom njegovom pravu osloniti se na opću odredbu o pouci o pravima sadržanu u članu 12. ZKP BiH, te poučiti oštećenog da ima pravo podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku nastalog usljed učinjenja krivičnog djela, nego i da to može učiniti do završetka glavnog pretresa odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije. Oštećenog bi, takođe, trebalo poučiti o pravu da podnese prijedlog za određivanje privremene-

³⁹ Čl. 224. stav 1. ZKP BiH. Odluku o nesprovođenju istrage tužitelj će donijeti ukoliko ustanovi da: djelo koje je učinio osumnjičeni nije krivično djelo, da nema dovoljno dokaza da je osumnjičeni učinio krivično djelo ili da je djelo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem ili zastarom, ili postoje druge smetnje koje isključuju krivično gonjenje.

⁴⁰ Čl. 224. stav 2. ZKP BiH.

⁴¹ Ako se optužnica povuče prije ili nakon potvrđivanja, sudija za prethodno saslušanje donosi rješenje kojim se postupak obustavlja. Rješenjem se može odlučiti o pritvoru, nastalim troškovima i imovinskopravnom zahtjevu. Protiv ovakvog rješenja žalba je dozvoljena, jer osobe koje su povrijeđene uvijek mogu podnijeti žalbu kada zakonom nije određeno da žalba nije dozvoljena.

⁴² Čl. 232. stav 2. ZKP BiH.

⁴³ Članom 86. stav 10. ZKP BiH sadrži odredbu kojom se propisuje da će se oštećeni koji se sasluša kao svjedok pitati da li želi da u krivičnom postupku ostvaruje imovinskopravni zahtjev. Međutim, ukoliko tokom postupka do glavnog pretresa nije postavljen prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva, sudija odnosno predsjednik vijeća prije početka glavnog pretresa poučit će oštećenog koji još nije podnio imovinskopravni zahtjev da može podnijeti taj zahtjev do zaključenja glavnog pretresa.

⁴⁴ Jedini izuzetak u pogledu poučavanja oštećenog o pravu ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva, a da istovremeno nije svjedok može se zaključiti iz odredbe koja se odnosi na razmatranje sporazuma o priznanju krivnje, gdje je između ostalog, oštećenom pružena mogućnost da se pred tužiteljem izjasni o imovinskopravnom zahtjevu. Čl. 231. stav 6. tačka e) ZKP BiH.

⁴⁵ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku... 324.

nih mjera osiguranja⁴⁶, jer bez jedne takve sveobuhvatne pouke, oštećeni bi bio uskraćen za korištenje svojih ionako skromnih prava.

Oštećeni takođe, ima pravo da bude obavješten o primjeni i razlozima primjene načela oportuniteta u postupku prema maloljetnicima.⁴⁷ Tužilac u ovom slučaju ne donosi nikakvu formalnu odluku. Zakonom nije određen rok u kojem tužilac mora obavijestiti oštećenog o tome da neće zahtijevati pokretanje postupka iz razloga cjelishodnosti⁴⁸. Međutim uzimajući u obzir potrebu najhitnijeg postupanja u postupku prema maloljetnicima⁴⁹, kao i odgovarajuću primjenu propisa o nesprovođenju istrage⁵⁰, tužilac mora obavijest o svojoj odluci dostaviti oštećenom i organu starateljstva u roku od tri dana.

U ovom dijelu krivičnog postupka oštećeni bi trebao da se pojavljuje kao koristan pomagač tužiocu, jer zbog poznavanja sredine gdje je krivično djelo izvršeno kao i ličnih i uzajamnih odnosa lica ima jako velike mogućnosti da ukaže na stvarne primjedbe tokom istrage, tako da svojom aktivnošću može znatno doprinijeti uspješnom vođenju postupka.⁵¹ Međutim, sa ovim pravima koji oštećeni trenutno ima u našem zakonu o krivičnom postupku neopravdano je izbjegnuta pomoć oštećenog u uspješnom odvijanju krivičnog postupka. Oštećenom bi se trebalo kroz zakonske odredbe omogućiti da daje prijedlog za izvođenje određenih istražnih radnji, kao i predlaganje izvođenja određenih dokaza koji su važni za utvrđivanje krivičnog djela i pronalaženje učinioca. Potrebno je imati na umu da oštećeni u većini slučajeva ima saznanja kako o djelu tako i o učiniocu, jer je krivičnom djelu bio prisutan, te mu treba dati više inicijative u iznošenju činjenica i predlaganju dokaza, odnosno njegov položaj bi više trebalo približiti položaju stranke u krivičnom postupku.

3.2. Prava oštećenog u postupku optuživanja

Postupak optuživanja predstavlja jednu veoma važnu vezu između istrage i glavnog pretresa koji završava donošenjem presude. Međutim, u okviru ovog stadija krivičnog postupka moguće je da sud na pretresu za izricanje krivičnopravne sankcije donese presudu i tako raspravi konkretno

⁴⁶ Član 202. ZKP BiH.

⁴⁷ Čl. 352. stav 4. ZKP BiH.

⁴⁸ Primjena načela oportuniteta prema maloljetnicima, tužilac je stavljen u poziciju da donošenjem odluke o primjeni principa oportuniteta utiče na preventivne, represivne i druge kriminalnopolitičke efekte vezane uz maloljetničku delinkvenciju, uzimajući u obzir npr. beznačajnost djela, posljedice koje su nastupile ili ličnost maloljetnika i prilike u kojima živi.

⁴⁹ Čl. 350. ZKP BiH.

⁵⁰ Čl. 216. stav 4. ZKP BiH.

⁵¹ T. Vasiljević, M. Grubač, Komentar zakonika o krivičnom postupku, Službeni glasnik, Beograd, 2003, 126.

krivično djelo prije glavnog pretresa. Postupak optuživanja obuhvata sljedeće procesne aktivnosti: podizanje optužnice, sudsko odlučivanje o optužnici, prethodni prigovori optuženog i njegovog branioca, izjašnjavanje o krivnji, pregovaranje o krivnji i povlačenje optužnice.⁵² Prava oštećenog koja se vežu za ovaj stadij krivičnog postupka odnose samo na pregovaranje o krivnji i povlačenje optužnice.

Pregovaranje o krivnji je jedan novi institut koji je kod nas preuzet iz anglo-američkog prava i koji podrazumijeva procesnu ustanovu dogovorenog priznanja, a predmet dogovora su sam predmet optuženja i krivičnopravna sankcija. O predmetu dogovora sporazumijevaju se stranke koje svoj prijedlog o krivičnoj sankciji dostavljaju sudu koji može odbiti ili prihvatiti prijedlog stranaka. Oštećeni u ovom slučaju ima pravo da bude obavješten od strane suda o činjenici da je sporazum o priznanju krivice prihvaćen i pod kojim uslovima, odnosno da je sporazum odbačen.⁵³ Međutim, obavještanje oštećenog od strane suda o rezultatima pregovaranja može uslijediti tek onda kada mu bude dostavljen sporazum o priznanju krivnje, što znači da zakonodavac ustvari obavezuje sud da oštećenog obavijesti o prihvatanju ili odbacivanju sporazuma o priznanju krivnje kao konačnom rezultatu pregovaranja. Zakon o krivičnom postupku BiH nije predvidio obavezu tužitelja da o samom postupku pregovaranja obavijesti oštećenog, kao ni njegovu obavezu da o tome zatraži izjašnjenje oštećenog. Ovo izjašnjenje ne bi trebalo biti uslovljeno postojanjem saglasnosti oštećenog za sporazum, nego samo mogućnost oštećenog da iznese svoje poglede u smislu pregovaranja o krivnji, a što bi trebalo poslužiti tužitelju kao informacija da li je do tog trenutka osumnjičeni odnosno optuženi učinio određene korake u pravcu obeštećenja oštećenog.⁵⁴

Korak naprijed u pogledu učešća oštećenog u postupku pregovaranja o krivnji učinjen je posljednim izmjenama i dopunama, gdje zakonodavac obavezu suda da prilikom razmatranja sporazuma o priznanju krivnje provjerava, između ostalog, i da li je oštećenom pružena mogućnost da se pred tužiteljem izjasni o imovinskopravnom zahtjevu.⁵⁵ Ova zakonska odredba zasigurno ima za cilj poboljšanje zaštite interesa oštećenog u krivičnom postupku, koja obavezuje tužitelja da se prije zaključenja sporazuma oštećeni izjasni o imovinskopravnom zahtjevu. Iz ovoga proizilazi da će, u slučaju kada ovaj uslov nije ispunjen, sud odbaciti sporazum. Međutim, u slučaju odbacivanja sporazuma zakazuje se glavni pretres, pa je iz tih razloga bolje zakonom predvidjeti da, kada sud utvrdi da nije

⁵² H. Sijerčić-Čolić, *Krivično procesno pravo*, knjiga II, Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2008, 57.

⁵³ Čl. 231. stav 9. ZKP BiH.

⁵⁴ Lj. Filipović, *Položaj oštećenog u krivičnom postupku...*308.

⁵⁵ Čl. 231. Stav 6. tačka e) ZKP BiH.

ispunjen ovaj uslov, podneseni sporazum o krivnji sud vrati tužitelju radi ispunjenja navedene dužnosti prema oštećenom, jer u slučaju ovog zakonskog rješenja kojim se prolongira okončanje krivičnog postupka ne ide u prilog oštećenom, jer je i interes oštećenog što prije okončanje krivičnog postupka.⁵⁶

Sljedeće pravo oštećenog u ovoj fazi krivičnog postupka odnosi se na obavještanje oštećenog u slučaju povlačenja optužnice od strane tužitelja kada se postupak obustavlja rješenjem.⁵⁷ Rješenjem se takođe može odlučiti o pritvoru, nastalim troškovima krivičnog postupka i imovinskopravnom zahtjevu. Protiv ovakvog rješenja žalba je dopuštena, jer osobe čija su prava povrijeđena uvijek imaju pravo podnijeti žalbu kada zakonom nije izričito navedeno da žalba nije dopuštena.⁵⁸ Procesne posljedice prije ili nakon potvrđivanja optužnice nisu iste, jer povlačenje optužnice prije potvrđivanja ne predstavlja presuđenu stvar pa tužilac može uvijek podići novu optužnicu. Međutim, ovo pravo tužilac gubi ukoliko do povlačenja optužnice dođe nakon potvrđivanja, jer je procesna situacija identična kao da je povlačenja optužnice došlo na glavnom pretresu.⁵⁹

3.3. Prava oštećenog na glavnom pretresu

Glavni pretres je faza krivičnog postupka u kojoj dolazi do potpunog i svestranog raspravljanja o krivičnoj stvari. Raspravljanje na glavnom pretresu obuhvata raspravu kako o optužnom aktu tako i raspravu o svim dokazima na kojima će se zasnivati sudska odluka, ali i raspravu o svim pravnim pitanjima koja se pojave prilikom suđenja u konkretnom slučaju. Sudska odluka koja je donesena u krivičnom predmetu može biti zasnovana samo na činjenicama koje su utvrđene dokazima izvedenim na glavnom pretresu.⁶⁰ Upravo iz ovih razloga jako je bitna uloga oštećenog na glavnom pretresu. Međutim, ovakav stav zakonodavac nije u punoj mjeri prihvatio, tako da samo dostavljanje informacija oštećenom o toku postupka uglavnom nije zakonom izričito regulisano, pa se ovakva obaveza suda da o toku postupka obavještava oštećenog mora zaključivati posredno. U Zakonu o krivičnom postupku BiH ne postoji zakonska odredba koja obavezuje sud

⁵⁶ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...309.

⁵⁷ Povlačenje optužnice je pravo tužioca da tokom postupka odustane od krivičnog gonjenja. Ovo pravo tužilac može koristiti bez prethodnog odobrenja do potvrđivanja optužnice, a nakon potvrđivanja optužnice uz prethodnu saglasnost sudije za prethodno saslušanje. U slučaju povlačenja optužnice sud odlučuje rješenjem, a slučaju odustanka tužioca sud odlučuje presudom.

⁵⁸ Žalba se podnosi u skladu sa članom 24. stav 7. ZKP BiH.

⁵⁹ H. Sijerčić-Čolić, M. Hadžiomerađić, M. Jurčević, D. Kaurinović, M. Simović, Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini...627.

⁶⁰ S. Bejatović, Krivično procesno pravo, Službeni glasnik, Beograd, 2008, 419.

da o glavnom pretresu (a ni o pretresu za izricanje krivičnopravne sankcije) obavijesti oštećenog.⁶¹ Oštećeni će biti pozvan na glavni pretres samo u svojstvu svjedoka, ali moguće je da oštećeni nema svojstvo svjedoka. Međutim, pravo oštećenog da prisustvuje glavnom pretresu može se zaključiti posredno iz zakonskih odredbi. Tako je npr. obaveza sudije odnosno predsjednika vijeća da prije početka glavnog pretresa pouči oštećenog koji još nije podnio imovinskopravni zahtjev da ga može podnijeti do završetka glavnog pretresa⁶² ili o pravu oštećenog da prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva može podnijeti do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije pred sudom.⁶³ O potrebi oštećenog da bude obavješten o glavnom pretresu može se zaključiti i na osnovu odredbe koja oštećenom daje pravo na završnu riječ⁶⁴, kao i o obavezi sudije odnosno predsjednika vijeća da po objavljivanju presude pouči ne samo optuženog nego i oštećenog o pravu na žalbu.⁶⁵ Imajući u vidu prethodno pomenuta prava oštećenog i obaveze suda, kao i s obzirom na prirodnu zainteresovanost oštećenog za ishod sudskog postupka povodom krivičnog djela kojim je povrijeđeno ili ugroženo neko njegovo lično ili imovinsko pravo, zakonodavac bi trebao izričito propisati obavezu suda da na glavni pretres pozove i žrtvu odnosno oštećenog ili da ga barem obavijesti o glavnom pretresu.⁶⁶ Na ovaj način bi se osigurale pretpostavke za ostvarenje prava žrtve na predlaganje dokaza, na kojem pravu insistira Okvirna odluka Vijeća Evropske unije od 15. marta 2001. o položaju žrtava u krivičnim postupcima.

Zastupanje oštećenog u krivičnom postupku preko zakonskog zastupnika ili punomoćnika nije izričito predviđeno zakonskom odredbom, nego i ovo pravo oštećenog možemo zaključiti posredno. Tako da na osnovu odredbi člana 242. stav 3. i 4. ZKP BiH, u kojima se, među učesnicima postupka koji su obavezni pokoravati se mjerama sudije odnosno predsjednika vijeća usmjerenim na održavanje reda u sudnici i procesne discipline, spominje i punomoćnik oštećenog kao i na osnovu odredbe člana 185. stav 2. tačka i) ZKP BiH, u kojem stoji da troškovi krivičnog postupka obuhvataju nužne izdatke oštećenog i njegovog zakonskog zastupnika. Iz ovih razloga neophodno je potrebno da organi krivičnog postupka kako bi se spriječilo da oštećeni usljed neznanja propusti korištenje ovog svog prava,

⁶¹ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...309.

⁶² Čl. 258. stav 4. ZKP BiH.

⁶³ Čl. 195. stav 2. ZKP BiH.

⁶⁴ Čl. 277. stav 1. ZKP BiH.

⁶⁵ Čl. 288. stav 1. ZKP BiH.

⁶⁶ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku... 310.

bili dužni da oštećenog, u skladu sa članom 12. ZKP BiH⁶⁷, pouče o tom njegovom pravu.⁶⁸

Poboljšanje u pogledu prava oštećenog daje Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka koji propisuje da svjedok pod prijetnjom i ugroženi svjedok ima pravo na pravnu pomoć i pomoć i podršku organa za socijalno staranje, u skladu sa Zakonom⁶⁹. Potrebno je napomenuti da se ova zakonska odredba može primijeniti na žrtve, ali samo ako imaju svojstvo ugroženog svjedoka ili svjedoka pod prijetnjom. U ovakvoj zakonskoj formulaciji, koja ipak ima izvjesne nedostatke, moglo bi se postaviti pitanje ko može pružati pravnu pomoć ugroženim svjedocima i svjedocima pod prijetnjom, da li se ona odnosi samo na postupak saslušanja odnosno ispitivanja ili i na ostale aspekte zaštite i zastupanja prava ugroženih svjedoka i svjedoka pod prijetnjom, ili pak i na njihovo zastupanje u pogledu postavljenog imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku. Takođe, postavlja se pitanje da li se pravna pomoć koja se dodjeljuje ugroženom svjedoku daje po službenoj dužnosti ili samo na zahtjev ugroženih svjedoka ili svjedoka pod prijetnjom i na čiji teret padaju troškovi koji se odnose na pruženu pravnu pomoć.⁷⁰ Isto tako kada je riječ o pouci o pravu žrtve u smislu čl. 12. ZKP BiH koju bi tijela krivičnog postupka trebala dati žrtvi odnosno oštećenom, svakako bi trebala i sadržavati i pouku o tome ko snosi troškove zastupanja oštećenog po punomoćniku.

Kada su u pitanju troškovi koji je oštećeni kao i njegov zakonski zastupnik imao, značajno je napomenuti da u slučaju obustave postupka, oslobađajuće ili odbijajuće presude, nužni izdaci oštećenog i njegovog zakonskog zastupnika, te nagrada i nužni izdaci njegovog punomoćnika, ne padaju na teret budžetskih sredstava⁷¹ bez obzira na razloge zbog kojih su odluke bile donesene, nego padaju na teret oštećenog.

U budućim zakonskim izmjenama i dopunama potrebno bi bilo preciznije riješiti ulogu i položaj punomoćnika oštećenog. Pored toga, neophodno

⁶⁷ Članom 13. ZKP FBiH obavezani su sud, tužitelj i drugi organi koji učestvuju u postupku poučiti osumnjičenog, optuženog ili drugu osobu koja učestvuje u postupku koje bi iz neznanja mogle propustiti neku radnju u postupku ili se iz neznanja ne bi koristili svojim pravima, o pravima koja im po tom zakonu pripadaju i o posljedicama propuštanja radnje.

⁶⁸ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...319.

⁶⁹ Član 5. stav 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

⁷⁰ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku... 320.

⁷¹ Odredbom člana 189. stav 1. ZKP FBiH propisano je da kada se obustavi krivični postupak ili kada se donese presuda kojom se optuženi oslobađa optužbe ili kojom se optužba odbija, izreči će se u rješenju odnosno presudi da troškovi krivičnog postupka iz člana 185. stav 2. tačka a) do f) tog zakona, kao i nužni izdaci optuženog i nužni izdaci i nagrada branitelja padaju na teret budžetskih sredstava. Odredba, dakle, u te troškove ne uključuje nužne izdatke oštećenog i njegovog zakonskog zastupnika niti nagradu i nužne izdatke njegovog punomoćnika.

potrebno bi bilo propisati slučajeve kada bi određene kategorije žrtava (na primjer, žrtve – djeca i maloljetnici i žrtve tzv. seksualnih delikata) tokom krivičnog postupka obavezno imale osiguranu pravnu pomoć na taj način što bi im se, ukoliko ga one same odnosno njihovi zakonski zastupnici ne uzmu, dodijelio punomoćnik na teret budžetskih sredstava.⁷²

Zaštita ličnog ili privatnog života žrtava odnosno oštećenih na glavnom pretresu od neprimjerenog publiciteta predviđena je članom 235 ZKP BiH koji propisuje da se radi zaštite ličnog ili intimnog života oštećenog može isključiti javnost za cio glavni pretres ili jedan njegov dio. Ovakvu odluku donosi sudija odnosno vijeće, po službenoj dužnosti ili po prijedlogu strana-ka ili branitelja, ali uvijek po njihovom saslušanju. Međutim, zakon ne propisuje pravo oštećenog da podnese takav prijedlog niti obavezu suda da o eventualnom isključenju javnosti sasluša i oštećenog, pa čak ni onda kada bi se javnost isključivala s obrazloženjem da se to čini radi zaštite ličnog ili intimnog života oštećenog.⁷³ Ipak nedostatak jedne takve odredbe ne bi trebao sprječavati sud da o tome sasluša oštećenog, ali odsustvo oštećenog sa glavnog pretresa u svakom slučaju predstavlja i odsustvo jedne takve obaveze za sud. U svakom slučaju interes oštećenog za isključenje javnosti je nepobitan, jer i u slučaju isključenja javnosti oštećeni može smatrati da je to suprotno i njegovim ličnim interesima ili interesima javnosti. Upravo iz ovih razloga oštećenom treba dati mogućnost da se izjasni o eventualnom isključenju javnosti sa glavnog pretresa, jer on može smatrati da to nije u skladu sa njegovim interesima.

Kada je u pitanju saslušanje svjedoka i vještaka van sudnice, kao i rekonstrukcija događaja oštećeni se uvijek poziva da prisustvuje navedenim procesnim radnjama. Ovim se ukazuju na obavezu da osoba koja je oštećena krivičnim djelom kao i stranke imaju pravo da budu obavještene o ispitivanju svjedoka, vještaka, kao i prisustvovanju izvođenja rekonstrukcije, kao i samom načinu ispitivanju svjedoka, jer će se salušanje provesti kao da se izvodi na glavnom pretresu, a sve to zahtjeva odgovarajuću pripremu stranaka i branioca.⁷⁴

Sljedeće pravo oštećenog je pravo na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva. Pravo na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva ima osoba koja ovaj zahtjev može ostvariti u parničnom postupku.⁷⁵ Ovaj prijedlog podnosi se sudu, dok je po novim izmjenama i dopunama za-

⁷² Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku... 322.

⁷³ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...318.

⁷⁴ Čl. 272. stav 3. ZKP BiH, čl. 82. ZID ZKP BiH.

⁷⁵ Čl. 194. stav. 1. ZKP BiH.

kona o krivičnom postupku podnošenje zahtjeva moguće i prema tužiocu.⁷⁶ Kao još jedna dodatna novina koja se tiče imovinskopravnog zahtjeva jeste pravo oštećenog na predlaganje provođenja postupka medijacije povodom istaknutog imovinskopravnog zahtjeva, koji se može predložiti najkasnije do završetka glavnog pretresa.⁷⁷ Oštećeni odnosno njegov punomoćnik tokom glavnog pretresa ima pravo da predlaže izvođenja određenih dokaza, kao i pravo na završnu riječ⁷⁸, ali samo u okviru postavljenog imovinskopravnog zahtjeva. U cilju osiguranja ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva u postupku izručenja kao uslov se postavlja rješavanje imovinskopravnog zahtjeva.⁷⁹ Međutim ustupanje krivičnog gonjenja moguće je i kod protivljenja oštećenog, ukoliko je dato osiguranje za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva. O realnosti osiguranja imovinskopravnog zahtjeva odlučivat će onaj ko donosi odluku o ustupanju krivičnog gonjenja tj. Tužitelj odnosno Sud.⁸⁰

Oštećeni ima pravo da bude saslušan kao svjedok u istrazi kao i na glavnom pretresu, uz primjenu posebnih propisa koji se odnose na saslušanje specifičnih kategorija svjedoka.⁸¹ Specifične kategorije svjedoka odnose se na svjedoke pod prijetnjom, ugrožene svjedoke i zaštićenog svjedoka.⁸² Njihovi interesi zaštićeni su Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. U smislu tog zakona svjedok pod prijetnjom je onaj čija je lična sigurnost ili sigurnost njegove porodice dovedena u opasnost zbog njegovog učešća u postupku, kao rezultat prijetnji, zastrašivanja ili sličnih radnji koje su vezane za njegovo svjedočenje, ili svjedok koji smatra da postoji razumna osnova za bojazana da bi takva opasnost vjerovatno proistekla kao posljedica njegovog svjedočenja.⁸³ Ugroženi svjedok je onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim, odnosno dijete i maloljetnik.⁸⁴

U fazi glavnog pretresa zakonodavac nije predvidio posebne odredbe o pravu oštećenih i žrtava krivičnog djela, osim prava koje se odnose na imovinskopravni zahtjev i prava na završnu riječ, s tim da i pravo na završnu riječ svodi samo na postavljeni imovinskopravni zahtjev. Ovakva pozicija oštećenog na glavnom pretresu nije zadovoljavajuća, jer ostvarivanje

⁷⁶ Čl. 195. ZKP BiH, čl. 49. ZID ZKP BiH, broj 58/08.

⁷⁷ Čl. 51. ZID ZKP BiH.

⁷⁸ Čl. 277. ZKP BiH i čl. 84. ZID ZKP BiH.

⁷⁹ Čl. 415. stav 1. tačka f) ZKP BiH.

⁸⁰ Ova se odredba ne odnosi na slučaj kada je učinitelj krivičnog djela stranac, a i oštećeni stranac.

⁸¹ Čl. 81. ZKP BiH i čl. 24. ZID ZKP BiH, čl. 86. ZKP BiH i čl. 29. ZID ZKP BiH, čl. 264. ZKP BiH i čl. 77 ZID ZKP BiH.

⁸² Čl. 3. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

⁸³ Čl. 3. stav 1. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

⁸⁴ Čl. 3. stav 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

prava na reparaciju nije jedini cilj žrtve krivičnog djela već je to utvrđivanje učinjenja krivičnog djela i njegovog izvršioca. Upravo iz ovih razloga neophodno je da zakonodavac da aktivniju ulogu oštećenom u krivičnom postupku, jer bi to bilo od velikog značaja za rasvjetljavanje i rješavanje krivične stvari. Oštećeni bi trebao imati pravo da tokom krivičnog postupka predlaže pribavljanje i izvođenje dokaza koji se odnose na utvrđivanje krivičnog djela i krivične odgovornosti optuženog bez obzira da li je postavljen imovinskopравни zahtjev u krivičnom postupku.⁸⁵ Oštećenom bi se, takođe, trebala dati mogućnost da na glavnom pretresu ispituje svjedoka, vještaka, kao i optuženog koji se odrekao prava na šutnju. Nedostatak jedne ovakve odredbe predstavlja prepreku potpunog i objektivnog utvrđivanja svih činjenica i okolnosti vezanih za krivično djelo i učinioca. Jedina mogućnost izvođenja dokaza od strane oštećenog moguće je ostvariti preko tužitelja, međutim zakon ne sadrži odredbu koja bi obavezala tužitelja na takvo postupanje, pa je izvođenje dokaza koje predloži oštećeni ovisno, prije svega, o pojedinačnom stavu svakog tužitelja. Takođe potrebno je imati na umu da interesi tužitelja i oštećenog često nisu u saglasnosti pa tako i njihovo stanovište o potrebi izvođenja dokaza.

3.3.1. Oštećeni kao svjedok

Oštećeni kao svjedok je dragocjen izvor saznanja o krivičnom djelu i izvršiocu, jer uzimajući u obzir okolnost da je on najčešće i lice prema kome je krivično djelo učinjeno i da je pored okrivljenog najbolje upoznat sa objektivnim tokom izvršenja krivičnog djela.⁸⁶ Međutim, oštećeni nije uvijek u mogućnosti da se pojavi kao svjedok, jer ne poznaje određene činjenice koje se odnose na krivično djelo i izvršioca što, prije svega, ovisi o kriteriju povrede ili ugrožavanja nekog ličnog ili materijalnog dobra.⁸⁷

Za saslušanje oštećenog kao svjedoka vrijede opća pravila o saslušanju svjedoka,⁸⁸ ali sa stanovišta sudske psihologije potrebno je voditi računa o samom izvođenju dokaza, a posebno njegovog ocjenjivanja jer oštećeni nastupa u krivičnom postupku kao zainteresovana stranka, kao i činjenicom da je njegova percepcija činjenica uslovljena njegovom posebnom situacijom (strah, uzbuđenje, pretrpljena bol i sl.), a to bi u svakom slučaju

⁸⁵ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...323.

⁸⁶ Z. Simić-Jekić, Krivično procesno pravo SFRJ, Privredna štampa, Beograd, 1983, 97.; S. Bejatović, Krivično procesno pravo, Službeni glasnik Beograd, 2008, 199.; H. Sijerčić-Čolić, Krivično procesno pravo pravo, knjiga I, Pravni fakultet Sarajevo, 2008, 251.

⁸⁷ Tu se, prije svega, misli na imovinska krivična djela (krađa, oštećenje tuđe stvari i sl.) gdje oštećeni ne poznaje učinioca, kao i krivična djela gdje je oštećeni lišen samim izvršenjem krivičnog djela. Z. Simić-Jekić, Krivično procesno pravo... 97.

⁸⁸ H. Sijerčić-Čolić, Krivično procesno pravo pravo, knjiga I, Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2008, 251.

moglo imati utjecaja i na rasuđivanje.⁸⁹ Takođe je potrebno voditi računa o tome kada se kao svjedoci saslušavaju specifične kategorije oštećenih. Tu se prije svega misli na saslušanje maloljetnih osoba, a posebno ako su one oštećene krivičnim djelom. U tom slučaju postupa se obazrivo, kako saslušanje ne bi negativno utjecalo na psihičko stanje maloljetnika, a ako je potrebno, saslušanje maloljetne osobe izvršit će se uz pomoć pedagoga ili druge stručne osobe.⁹⁰ Ovakvom zakonskom odredbom kojom se obavezuju organi krivičnog postupka na obazrivo postupanje prilikom saslušanja maloljetnog oštećenog nameće se za njih obaveza da osim činjenice da se radi o žrtvi krivičnog djela, imaju u vidu i njegovu dob, stepen duševne, emocionalne i socijalne zrelosti, obrazovni nivo, prilike i sredinu u kojoj živi. Ovom bi se odredbom, takođe, omogućilo organima krivičnog postupka da saslušanje maloljetnog oštećenog obave u prisustvu njegovog roditelja ili staratelja, ali isto tako potrebno je voditi računa o tome da prisustvo roditelja neće biti primjenjivo u svim slučajevima, jer moguće je da se prisustvo roditelja negativno odrazi na spremnost maloljetnog oštećenog da govori ili da govori istinu. Ipak u slučajevima kada roditelji zahtijevaju prisustvo saslušanja maloljetnog oštećenog treba biti posebno obazriv i za takvo postupanje pribaviti mišljenje psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe ili druge dokaze koji upućuju koji bi na takvu potrebu. Pod obazrivim postupanjem organa krivičnog postupka može se podrazumijevati i obaveza izbjegavanja višekratnog saslušanja maloljetnog oštećenog.⁹¹

Prema čl. 86. stav 5. ZKP BiH oštećenog nije dozvoljeno pitati o njegovom ranijem seksualnom životu prije izvršenog krivičnog djela, a ukoliko bi se to desilo na takvom iskazu ne bi bilo moguće zasnivati sudsku odluku.⁹² Ovom zakonskom odredbom zakonodavac je predvidio i procesnu posljedicu u slučaju nepostupanja u skladu sa zakonom i na taj način zaštitio lični integritet žrtava navedenih kategorija. Pored pomenutih specifičnih kategorija saslušanja oštećenih kao svjedoka u zakonu su predviđene još tri specifične situacije. Ako je životna dob, tjelesno i duševno stanje u takvom stanju ili ako postoje drugi opravdani interesi, svjedok se može saslušati putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka tako da mu stranke i branilac mogu postavljati pitanja i bez toga da su fizički prisutni u prostoriji gdje se svjedok nalazi. U ovom slučaju za potrebe ovakvog ispitivanja može se odrediti stručna osoba.⁹³ Članom 264. ZKP BiH i čl. 77. ZID ZKP BiH predviđena su posebna pravila o dokazima

⁸⁹ P. Kobe, „Uloga oštećenog u pokretanju i u toku krivičnog postupka“. Pravni život, Berograd, 10/1985., 917. (u daljnjem tekstu: Kobe, P.: Uloga oštećenog u pokretanju i u toku krivičnog postupka...)

⁹⁰ Čl. 86. stav 4. ZKP BiH i čl. 29 ZID ZKP BiH.

⁹¹ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...314.

⁹² Ovim se sprječava njegova stigmatizacija u javnosti, a takođe, sprječava se eventualni negativan utjecaj tih okolnosti na Sud. H. Sijerčić-Čolić, Komentari Zakona o krivičnom postupku... 2005. 266.

⁹³ Čl. 86. stav 6. ZKP BiH.

u slučajevima seksualnih delikata, kojima, se između ostalog propisuje da su neprihvatljivi dokazi koji se odnose na ranije seksualno iskustvo, ponašanje ili seksualnu orijentaciju oštećenog. I kao treća specifična situacija odnosi se na to da se saslušanje svjedoka mora snimiti audio ili audiovizuelnim sredstvima u slučaju da se radi o maloljetnim osobama koje nisu navršile šesnaest godina i koje su oštećene krivičnim djelom.⁹⁴

Izuzev navedenih odredaba koje se odnose na maloljetne oštećene i na žrtve tzv. seksualnih delikata, Zakon o krivičnom postupku BiH ne sadrži posebne odredbe o drugim kategorijama posebno osjetljivih žrtava krivičnih djela. Međutim, interes oštećenih izražen je kroz Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, ali samo ako istovremeno imaju i svojstvo svjedoka. Prema članu 3. stava 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH, ugroženi svjedok je onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatiziran okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim, odnosno dijete i maloljetnik. Svojstvo ugroženog svjedoka, utvrđuje sud rješenjem i, na taj način, uživa poseban tretman. Mjere zaštite ugroženih svjedoka predviđene su, takođe, Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, a mogu se primjeniti samo uz saglasnost svjedoka.⁹⁵ ove mjere se odnose na osiguranje psihološke, socijalne i stručne pomoći uključujući i prisustvo odgovarajućih stručnih osoba prilikom ispitivanja ili saslušanja, ali pod uslovom da postoji saglasnost svjedoka i bez objavljivanja bilo kakvih ličnih podataka o svjedoku.⁹⁶ Pored pomenutih mjera zaštite svjedoka, ove mjere se odnose i na saslušanje ugroženog svjedoka u najskorije moguće vrijeme i drugačijim redoslijedom od onog koji je propisan Zakonom o krivičnom postupku BiH⁹⁷, kontroliranje u odgovarajućoj mjeri od strane sudije odnosno predsjednika vijeća načina ispitivanja ugroženog svjedoka u cilju njegove zaštite od uznemiravanja i zbunjivanja a, u izuzetnim okolnostima, ako Sud utvrdi da je to u najboljem interesu svjedoka, može uz saglasnost stranaka i branitelja, saslušanje svjedoka na taj način što će mu sud direktno postavljati pitanja u ime stranaka i branitelja⁹⁸, svjedočenje ugroženog svjedoka putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka na način na koji stranke i branitelj mogu postavljati pitanja a da ne budu prisutni u istoj prostoriji sa svjedokom⁹⁹, udaljavanje optuženog iz sudnice kada postoji opravdana bojazan da će prisustvo op-

⁹⁴ Čl. 90. ZKP BiH i čl. 30 ZID ZKP BiH.

⁹⁵ Čl. 5a Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

⁹⁶ Čl. 6. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

⁹⁷ Čl. 7. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

⁹⁸ Čl. 8. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

⁹⁹ Čl. 9. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

tuženog utjecati na sposobnost svjedoka da svjedoči potpuno i tačno¹⁰⁰ i čitanje zapisnika o iskazima ugroženog svjedoka datim u istrazi i korištenje kao dokaza na glavnom pretresu.¹⁰¹

Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka pružen je širi i potpuniji katalog mjera zaštite ove kategorije svjedoka. Osiguranje psihološke, socijalne i stručne pomoći, kao mjera zaštite ugroženih svjedoka ima u vidu stručnu pomoć i potporu ovoj kategoriji svjedoka u vezi sa njihovim položajem svjedoka a ne isključivo i samo tokom saslušanja svjedoka. Takođe, izričitim propisivanjem odstupanja od načela neposrednosti u određenim slučajevima, ovim zakonom se osigurava bolja zaštita te kategorije svjedoka od opasnosti kasnije traumatizacije ali i neophodnu kvalitetu njihovih iskaza koja bi mogla biti ugrožena njihovim višekratnim izlaganjima saslušanjima, atmosferi sudnice i pritisku stranačkog ispitivanja. Ipak, potrebno je imati u vidu da član 23. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka propisuje da sud ne može zasnivati presudu isključivo na osnovu dokaza iz člana 11. ili čl. 14. do 22. tog zakona.¹⁰²

Međutim, Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka pružena je mogućnost zaštite lične sigurnosti kako žrtava krivičnih djela, tako i sigurnosti njihove porodice, ali pod uslovom ako su žrtve istovremeno i svjedoci. Ovaj zakon pored toga što se odnosi samo na svjedoka koji je istovremeno i žrtva je restriktivan i zbog kruga lica koja mogu koristiti pogodnosti ovog zakona, koji se odnosi, samo na bračnog odnosno vanbračnog druga žrtve, te roditelja, dijete, usvojitelja ili usvojenika žrtve. Zbog toga je nužno proširiti krug osoba radi čijeg dovodenja u opasnost usljed žrtvinog učešća u krivičnom postupku, bi se mogle primijeniti mjere predviđene ovim zakonom.¹⁰³

Zakon o krivičnom postupku ne sadrži posebnu odredbu kojom obavezuje sud, tužilaštvo i druge organe da pouče žrtvu o mjerama zaštite svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, ali ova obaveza je predviđena članom 5. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u kojem se kaže da će sud, tužitelj i drugi organi koji učestvuju u krivičnom postupku po službenoj dužnosti poučiti svjedoka pod prijetnjom ili ugroženog svjedoka o mjerama zaštite svjedoka predviđenim ovim Zakonom. S obzirom na to dužnost organa krivičnog postupka je da o ovom pravu pouče svako dijete ili maloljetnika, kao i njegovog zakonskog zastupnika jer u skladu sa čl. 3. stava 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih

¹⁰⁰ Čl. 10. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

¹⁰¹ Čl. 11. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

¹⁰² Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...317.

¹⁰³ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...318.

svjedoka svako dijete ili maloljetnik koji se saslušava kao svjedok može imati svojstvo ugroženog svjedoka. Ovakva obaveza kod drugih žrtava svjedoka postoji samo kad postoje dokazi ili indicije da bi se moglo raditi o kategoriji ugroženih svjedoka. U svakom slučaju bi bilo dobro i u Zakonu o krivičnom postupku BiH propisati obavezu za sud, tužitelja i druge organe da svaku žrtvu pouči o mjerama zaštite njene i sigurnosti njene porodice ako dobije svojstvo ugroženog svjedoka ili svjedoka pod prijetnjom.¹⁰⁴

Pored aktivnog položaja oštećenog kao svjedoka u krivičnom postupku, moguće je da se oštećni pojavi i kao pasivno dokazno sredstvo, dakle ne svojim iskazom nego kao nosilac neke informacije.¹⁰⁵ Ova pasivnost se ne odražava time da je oštećeni predmet neke radnje, nego da se ove radnje mogu izvršiti i protiv njegove volje. To se odnosi, prije svega, na vještačenje tjelesnih povreda¹⁰⁶ kao i na tjelesni pregled i druge radnje.¹⁰⁷ Ovdje se radi o vještačenju duševnog stanja, radi procjene sposobnosti percepcije, pamćenja i reprodukcije oštećenog, kao i vještačenju tjelesnih povreda u svim oblicima napada na integritet oštećenog i tjelesnom pregledu, uzimanju krvi i drugim medicinskim radnjama.¹⁰⁸ Oštećeni kao svjedok ima i određene dužnosti. To se, prije svega, odnosi na dužnost odazivanja na uredno dostavljen poziv, tj. dužnost svjedočenja i dužnost istinitog svjedočenja u krivičnom postupku,¹⁰⁹ kao i dužnost da položi zakletvu ukoliko se saslušava kao svjedok, a ne postoje razlozi za oslobađanje od dužnosti svjedočenja.¹¹⁰

3.4. Pravo oštećenog na žalbu u krivičnom postupku

Žalba je redovni, potpuni, suspenzivni i devolutivni pravni lijek kojom se može pobijati činjenični i pravni osnov presude. Ona u krivičnom postupku nije samo zakonsko i ustavno pravo građanina već i osnovno ljudsko pravo.¹¹¹ Posmatrano sa aspekta svog procesnog značaja žalba na presudu nužan je uslov za preispitivanje te presude od strane višeg suda, jer presuda se nikada ne preispituje po službenoj dužnosti već samo povodom žalbe ovlaštenih lica.¹¹² Svi subjekti prava na žalbu nisu u istom položaju po pitanju ovog pravnog lijeka. Razlike između subjekata prava na žalbu ogledaju se, prije svega, u pogledu obima prava na žalbu. Oštećeni kao sporedni krivičnoprocesni subjekt ima ograničeno pravo da uloži žalbu

¹⁰⁴ Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku...318.

¹⁰⁵ P. Kobe, Uloga oštećenog u pokretanju i u toku krivičnog postupka...918.

¹⁰⁶ Čl. 108. ZKP BiH.

¹⁰⁷ Čl. 109. ZKP BiH.

¹⁰⁸ H. Sijerčić-Čolić, Krivično procesno pravo pravo, knjiga I, Sarajevo, 2008...252.

¹⁰⁹ H. Sijerčić-Čolić, Krivično procesno pravo pravo, knjiga I, Sarajevo, 2008...246.

¹¹⁰ Čl. 266. stav 1. ZKP BiH.

¹¹¹ T. Bubalo, Pravo na žalbu u kaznenom postupku, Bemust, Sarajevo, 2006, 1.

¹¹² S. Bejatović, Krivično procesno pravo, Službeni glasnik, Beograd, 2008, 461.

protiv presude. Zbog toga je njegovo pravo u tom smislu ograničeno samo na pobijanje sudske odluke zbog: (1) odluke suda o troškovima krivičnog postupka, i (2) odluke o imovinskopravnom zahtjevu.^{113 114} Zakonodavac je prilikom određivanja subjekata žalbe vodio računa o apstraktnim pravnim interesima koji subjekti mogu imati za ulaganje žalbe protiv pravomoćne presude. Međutim, svaki od tih subjekata može pobijati presudu samo ako ima neposredni pravni interes. Iz toga proizilazi da svaki subjekt žalbe može ulagati žalbu kako bi se otklonila šteta koju on trpi, a ne zbog interesa suprotne stranke.¹¹⁵

U pravnoj teoriji kao posebno važno pitanje koje zauzima pažnju je da li se osim stranaka krivičnog postupka, svojstvo žalbe može priznati i sporednim krivičnoprocesnim subjektima, prije svega, oštećenom, koji svakako može biti zainteresiran za ishod krivičnog postupka. S obzirom na to potrebno je imati na umu da pravo oštećenog na žalbu ima svoju specifičnost i ovisi o dva važna fakta: o vrsti krivičnog postupka i o njegovom procesnom položaju. Pa je s obzirom na pitanje da li oštećeniku omogućiti pobijanje presude nailazimo na različita rješenja, tako jedni to pravo oštećeniku priznaju u cijelosti, dok drugi to u potpunosti negiraju, a dok su kod nekih moguća i srednja kompromisna rješenja, gdje je u najvećem broju zakonodavstava moguće podnijeti žalbu samo zbog odluke o troškovima krivičnog postupka, dok u ostalim slučajevima, žalba oštećenika ne bi bila nužda i samo bi komplicirala krivični postupak, što po mišljenju nekih autora nije baš u potpunosti prihvatljivo.¹¹⁶ Neki autori smatraju da je oštećeniku potrebno priznati pravo na žalbu protiv oslobađajuće presude, barem u onim situacijama kada je državni tužilac propustio uložiti žalbu protiv te presude.¹¹⁷

Prava oštećenog u postupku po žalbi dosta su ograničena. Ta ograničenja se odnose kako na sam obim ulaganja žalbe, tako i na njegov položaj u daljem toku krivičnog postupka. Na sjednicu vijeća drugostepenog suda, pa i onda kada je oštećeni, koji može pobijati presudu zbog odluke suda o troškovima krivičnog postupka i odluke o imovinskopravnom zahtjevu,¹¹⁸ izjavio žalbu protiv presude, obavještavaju se samo tužitelj, optuženi i njegov branitelj.¹¹⁹ Međutim, imajući u vidu odredbu člana 317. stav 1. Zakona o krivič-

¹¹³ Čl. 293. ZKP BiH.

¹¹⁴ Oštećenom se dostavlja nepravomoćna presuda, protiv koje u okvirima svog pravnog interesa može izjaviti žalbu u roku od 15 dana od dana dostavljanja prijepisa presude (čl. 292. stav 1. ZKP BiH).

¹¹⁵ H. Sijerčić-Čolić, M. Hadžiomeragić, M. Jurčević, D. Kaurinović, M. Simović, Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini...759.

¹¹⁶ T. Bubalo, „Pravo na žalbu u kaznenom postupku kao osnovno ljudsko pravo“, Pravni savjetnik, Sarajevo 1/2005, 94.

¹¹⁷ T. Bubalo, 77. Usp. Ž. Zobec, „Zaostajanje instituta supsidijarnog tožilca“, Pravnik, 6/65.

¹¹⁸ Čl. 293. stav 4. ZKP BiH.

¹¹⁹ Čl. 304. stav 1. ZKP BiH.

nom postupku BiH da se na pretres pred drugostepenim sudom primjenjuju odredbe shodno onim odredbama koje se primjenjuju na glavnom pretresu u prvostepenom postupku, ne postoji obaveza pozivanja oštećenog na taj pretres ili barem njegovog obavještanja o tom pretresu.

4. Dužnosti oštećenog u krivičnom postupku

Pored prava, oštećeni u krivičnom postupku ima i određene dužnosti. Ove dužnosti odnose se, prije svega, na oštećenog koji se u krivičnom postupku pojavljuje kao svjedok. Kada je oštećeni pozvan kao svjedok na njega se primjenjuju sve dužnosti koje su vezane za položaj svjedoka u krivičnom postupku. Naime, ovdje je riječ o dužnosti oštećenog da se odazove na uredno dostavljen poziv, dužnosti svjedočenja,¹²⁰ i dužnost istinitog svjedočenja u krivičnom postupku.¹²¹ Oštećeni u svojstvu svjedoka dužan je da se odazove na uredno dostavljen poziv u određeno vrijeme i na određenom mjestu koji su naznačeni u pozivu i da se zadrži sve dok organ krivičnog postupka ne izjavi izričito ili konkludentnim radnjama da je slobodan. Poziv za svjedočenje dostavlja tužilac, odnosno sud.¹²² Slučaj neodazivanja pozivu može imati za posljedicu izricanje novčane kazne do 5.000 KM ili prinudno dovođenje.¹²³ Ovakvu sankciju izriče sud u formi rješenja, izuzetno naredbu o dovođenju može izdati i tužilac ukoliko uredno pozvani oštećeni u svojstvu svjedoka ne dođe, a svoj izostanak ne opravda, ali ovu naredbu mora odobriti sudija za prethodni postupak u roku od 24 sata od izdavanja naredbe.¹²⁴ Sljedeća dužnost oštećenog u svojstvu svjedoka je dužnost svjedočenja. Ova dužnost odnosi se na svaku osobu koja je kao svjedok pozvana da da iskaz o predmetu svjedočenja, osim ako se ne radi o osobi koja ne može biti saslušana kao svjedok i koja može odbiti svjedočenje. Dužnost oštećenog u svojstvu svjedoka je da da potpun iskaz kao i obavezu prepoznavanja osoba i predmeta, kao i suočavanje s osumnjičenim, odnosno optuženim i drugim svjedocima ako se njihovi iskazi ne slažu u pogledu važnih činjenica.¹²⁵ Oštećeni u slučaju suočavanja sa osumnjičenim odnosno optuženim kao i drugim svjedocima može doživjeti izvjesne neugodnosti ili traume, ali da bi se izbjegle neželjene posljedice za oštećenog od izuzetne koristi je Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. U slučaju neopravdanog odbijanja svjedočenja koje nema zakonskog osnova prema takvom svjedoku propisana je novčana kazna do 30.000 KM, a ukoliko i nakon toga odbije svjedočenje može se zatvoriti, a zatvor može trajati dok

¹²⁰ Osim ako se ne radi o isključenju ili oslobađanju od dužnosti svjedočenja.

¹²¹ H. Sijerčić-Čolić, *Krivično procesno pravo*, knjiga I, Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2008, 246.

¹²² Čl. 81. stav 2. ZKP BiH.

¹²³ Čl. 81. stav 4. i 5. ZKP BiH.

¹²⁴ Čl. 81. stav 5 i 6. ZKP BiH.

¹²⁵ Čl. 85. ZKP BiH.

svjedok ne pristane na svjedočenje ili dok njegovo svjedočenje ne postane nepotrebno ili dok se krivični postupak ne završi, ali najduže 30 dana.¹²⁶ Oštećeni koji se sasluša kao svjedok dužan je govoriti istinu, a davanje lažnog iskaza predstavlja krivično djelo.¹²⁷ On ima pravo da odgovara na pojedina pitanja ako bi ga istinit odgovor izložio krivičnom gonjenju.¹²⁸ Svjedok se mora upozoriti od strane organa krivičnog postupka da govori istinu i da je davanje lažnog iskaza krivično djelo.¹²⁹

Oštećeni je dužan položiti zakletvu ukoliko se sasluša kao svjedok na glavnom pretresu, a ne postoje zakonski razlozi za oslobađanje od te dužnosti.¹³⁰ Zakletva se polaže usmeno i prije svjedočenja. Sud može zahtijevati od svjedoka da prije svjedočenja položi zakletvu, odnosno da izjavu.¹³¹ U slučaju da svjedok odbije polaganje zakletve, odnosno davanje izjave prema njemu se ne mogu primjeniti nikakve procesne sankcije.¹³²

Oštećeni na glavnom pretresu dužan je da poštuje red i procesnu disciplinu, a ukoliko oštećeni ometa red ili se ne pokorava naređenjima suda, sud ga može, nakon upozorenja, udaljiti iz sudnice i kazniti novčanom kaznom do 10.000 KM.¹³³ Prije izricanja novčane kazne sud će upozoriti oštećenog da takvo ponašanje nije dozvoljeno, s tim da to upozorenje će se obavezno unijeti u zapisnik, kako bi upozorena osoba shvatila ozbiljnost upozorenja i da nakon toga upozorenje može biti provjereno.

PRIJEDLOZI DE LEGE FERENEDA

Procesnopravni položaj oštećenog u krivičnom postupku prema trenutnom zakonskom uređenju neminovno zaslužuje određene promjene. Ove bi promjene trebale ići u sljedećim pravcima:

- Zakonom predvidjeti pravo oštećenog da za određena krivična djela podnosi privatnu tužbu, kao i pravo na postajanje supsidijarnim tužiocem u skladu sa zakonom. Ova dva instituta bila su prisutna u našem zakonodavstvu sve do reforme krivičnog postupka 2003. godine. Trenutnim položajem oštećeni je sveden samo na poziciju svjedoka i ovlaštenika za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva. Naime, prema načelu oficijelnosti, pravo na pokretanje krivičnog postupka po službenoj dužnosti pripada ovlaštenom

¹²⁶ Čl. 81. stav 7 i 8. ZKP BiH, čl. 268. ZKP BiH.

¹²⁷ Čl. 86. stav 2. ZKP BiH.

¹²⁸ Čl. 84. stav 1. ZKP BiH.

¹²⁹ Čl. 235. KZ BiH.

¹³⁰ Čl. 266. stav 1. ZKP BiH.

¹³¹ Čl. 88. stav 1. ZKP BiH.

¹³² Čl. 88. stav 5. ZKP BiH.

¹³³ Čl. 242. ZKP BiH.

tužiocu kao predstavniku društva odnosno države, pri čemu se volja oštećenog za pokretanje toga postupka ne uzima u obzir. Takođe, tokom postupka tužilac može da odustane od krivičnog gonjenja ako smatra da više ne postoje zakonski uslovi za krivično gonjenje, nakon čega oštećeni nema mogućnost nastavka krivičnog gonjenja. U oba navedena slučaja oštećenom je jedino ostavljena mogućnost da se žali na takvu odluku uredu glavnog tužioca. Čini se da ovakav položaj oštećenog u postupku pokretanja i vođenja krivičnog postupka nije održiv.

- Treba predvidjeti pravo žrtve odnosno oštećenog na besplatnog savjetnika i punomoćenika u krivičnom postupku na teret javnih sredstava. Savjetnik bi trebala biti osoba izvanpravne struke koja bi pružala pomoć žrtvi krivičnog djela pri davanju iskaza ukoliko ona trpi teža psihofizička oštećenja ili teže posljedice krivičnog djela. S druge strane, punomoćenik bi podrazumijevao osobu koja je stručnjak iz oblasti prava koja bi pomogla žrtvi prilikom ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva ili neke druge pravne pomoći.

- Oštećeni bi u toku krivičnog postupka trebao imati aktivniji položaj koji bi se ogledao kroz pravo na potpuniji uvid u spis predmeta, pravo na stručnu pravnu pomoć i besplatno zastupanje ako je slabog imovinskog stanja, pravo učestvovanja u prethodnom postupku, pravo aktivnijeg učestvovanja na glavnom pretresu koje bi uključivalo pravo ispitivanja svjedoka, vještaka kao i samog optuženika te pravo predlaganja dokaza.¹³⁴

- Zakonom predvidjeti pravo oštećenog na naknadu štete iz javnih sredstava. Opravdanje za ovaj stav proizilazi prije svega iz Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja i Deklaracije o osnovnim pravima žrtava krivičnih djela i zloupotreba moći. Ideja kompenzacije iz javnih sredstava bila je poznata još u antičko doba, dok je u srednjem vijeku nestala, a u 19. stoljeću doživjela svoj ponovni procvat.¹³⁵ Usvajanjem ovog prijedloga žrtvi bi se olakšalo finansijsko podnošenje troškova nastalih izvršenim krivičnim djelom. U suprotnom, žrtve bi bile osuđene na mukotrpan proces naknade štete u parnici kroz imovinskopravni zahtjev. Imajući u vidu činjenicu da su građani svoje pravo na provođenje pravde prepustili državi, otuda slijedi i obaveza države da i na ovaj način štiti građane koji su oštećeni krivičnim djelom. Ovaj stav posebno dolazi do izražaja u situacijama kada

¹³⁴ T. Bubalo, „Novela Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine od 17.06.2008. pozitivna rješenja i iznevjerenja očekivanja“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol 15, 2/2008, 1155.

¹³⁵ Za naknadu štete na ovakav način između ostalih zalagao i Jeremy Bentham. U 20. stoljeću formiran je i prvi fond za naknadu štete žrtvama koji je osnovan u Švicarskoj 1937., potom u Novom Zelandu 1963. i u Velikoj Britaniji 1964. godine. Vidjeti o tome opširnije: Cuomo, M. Mario, *The Crime Victim in a System of Criminal Justice*, 8 St. John's J. Legal Comment, 1992-1993, 5-6.

su nepoznati počinitelji krivičnog djela.¹³⁶ Na ovaj način bi se izbjeglo naknadno vođenje parnica, kao i znatno odugovlačenje krivičnog postupka.

- Kada je u pitanju pravo na žalbu, oštećenom kao žrtvi krivičnog djela trebalo bi zakonski omogućiti, pored prava na podnošenje žalbe na odluku suda o troškovima krivičnog postupka i imovinskopravnog zahtjeva, i pravo žalbe protiv prvostepene presude barem za određenu vrstu krivičnih djela, jer je oštećeni dodatno zainteresiran za ishod upravo tih krivičnih postupaka.

- Zakonodavac treba na više načina osigurati sprječavanje sekundarne viktimizacije žrtve krivičnog djela. Samim izvršenjem krivičnog djela žrtva trpi različite posljedice koji se ogledaju u materijalnoj i/ili moralnoj šteti, tjelesnim povredama, psihičkim oštećenjima, trajnom gubitku zdravlja, problemima na radnom mjestu ili gubitku posla. Ove posljedice koje su izazvane krivičnim djelom, isuviše su teške za žrtvu, tako da je apsolutno neopravdano da one i dalje budu izložene ponovnoj ili tzv. sekundarnoj viktimizaciji zbog neadekvatne njezine zaštite. Sekundarna viktimizacija može se izraziti kroz negativnu reakciju socijalne sredine ili kroz neadekvatnu reakciju organa gonjenja. U društvu često postoji težnja da se žrtva krivičnog djela potcjeni i da se ubijedi da je sama „kriva“ što je do krivičnog djela došlo. Ovakvo razmišljanje je ponekad prisutno kod najbliže okoline žrtve, ali i kod organa krivičnog gonjenja. Sekundarna viktimizacija je najčešće moguća kod one kategorije žrtava koje se zbog uzrasta, psihofizičkih karakteristika ili prirode krivičnog djela kome su izložene smatraju posebno ranjivim kao npr. žrtve seksualnih delikata, organizovanog kriminaliteta, nasilja u porodici i sl.

- Kada je riječ o žrtvi odnosno oštećenom u krivičnom postupku, bilo bi neophodno napraviti razliku u definisanju ova dva pojma,¹³⁷ pri čemu bi pod žrtvom podrazumijevali osobu koja zbog počinjenja krivičnog djela trpi fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili povredu temeljnih prava i sloboda, dok bi oštećenik bila osoba koja je osim žrtve i neka druga osoba čije je kakvo lično ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo krivičnim djelom a učestvuje u svojstvu oštećenika u krivičnom postupku.

¹³⁶ Kao primjer mogu nam poslužiti države koje su omogućile naknade štete žrtvi i prije završetka krivičnog postupka, a to su: Engleska, Austrija Kanada idr.

¹³⁷ Ovo razlikovanje je Republika Hrvatska uvela u svojoj posljednjoj reformi ZKP 2008, što su ujedno naveli kao najveću novinu koja se tiče oštećenog u krivičnom postupku. O tome opširnije: G. Tomašević, M. Pajčić, Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika...838-839.

LITERATURA

1. B. Pavišić, Komentar zakona o kaznenom postupku. 5. izdanje, Rijeka 2005
2. Cuomo, M. Mario, The Crime Victim in a System of Criminal Justice, 8 St. John's J. Legal Comment, 1992-1993
3. G. Tomašević, M. Pajčić, Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, 2/2008
4. H. Sijerčić-Čolić, Krivično procesno pravo pravo, knjiga II, Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2008
5. H. Sijerčić-Čolić, Krivično procesno pravo. Knjiga I, drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje. Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2008
6. H. Sijerčić-Čolić, M. Hadžiomerađić, M. Jurčević, D. Kaurinović, M. Simović, Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2005
7. J. Kršnetić, Položaj oštećenog u krivičnom postupku, Pravni život, Beograd, 9/2002
8. Lj. Filipović, Položaj oštećenog u krivičnom postupku, Pravo i pravda, godina VIII, Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1/2009
9. M. Grubač, Krivično procesno pravo, četvrto izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Projuris, Beograd, 2006
10. P. Kobe, „Uloga oštećenog u pokretanju i u toku krivičnog postupka“. Pravni život, Berograd, 10/1985
11. S. Bejatović, „Krivičnoprocesni položaj oštećenog“, Pravni život, Beograd, 9/1995
12. S. Bejatović, Krivično procesno pravo, Službeni glasnik, Beograd, 2008
13. S. Bejatović, Oštećeni u krivičnom postupku, Centar marketing, Beograd, 1993.
14. S. Ž. Đorđević, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada. Tom prvi. Beograd, 1978,
15. Simić-Jekić, Krivično procesno pravo SFRJ, drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 1985
16. T. Bubalo, „Novela Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine od 17.06.2008. pozitivna rješenja i iznevjerena očekivanja“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb. vol 15, 2/2008
17. T. Bubalo, „Pravo na žalbu u kaznenom postupku kao osnovno ljudsko pravo“, Pravni savjetnik, Sarajevo 1/2005
18. T. Bubalo, Pravo na žalbu u kaznenom postupku, Bemust, Sarajevo, 2006
19. T. Vasiljević, M. Grubač, Komentar zakonika o krivičnom postupku, Službeni glasnik, Beograd, 2003
20. V. Nikolić-Ristanović, Uticaj žrtve na pojavu kriminaliteta, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1984
21. W. Kai-Yuan, Die Rechtsstellung des Verbrechensopfers im staatlichen Strafverfahren am Beispiel der Nebenklage, Frankfurt am Main (u.a.), Lang, 2007
22. Z. Šeparović, Viktimologija, studije o žrtvama, Tiskara, Zagreb 1985
23. Z. Simić-Jekić, Krivično procesno pravo SFRJ, Privredna štampa, Beograd, 1983
24. Ž. Zobec, „Zaostajanje instituta supsidijarnog tožilca“, Pravnik, 6/65

IZVORI

1. Deklaracija o pravima i pomoći žrtvama koja je usvojena od strane Generalne skupštine UN 29. 11.1985. godine
2. Deklaracija o temeljnim pravima žrtve krivičnih djela i zloupotrebe moći , donijeta od strane Opće skupštine UN 1985. godine
3. Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta s pripadajućim protokolima.
4. Preporuke Vijeća ministara Vijeća Evrope R (85)11, R(87)4, R(87)18, R(87)21 i R(06)8
5. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09
6. Zakono o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 3/03, 21/03, 61/04, 55/05.

Almin Dautbegović / Nezir Pivić

POSITION OF THE VICTIM IN CRIMINAL PROCEDURE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

SUMMARY

Procedural position of the victim in recent decades is experiencing dynamic development through the influence of international sources that have found their place in national legislations. However, contrary to the intention of the legislators of international documents and national laws of many countries to expend the rights of the victims and damaged, our legislator went in the wrong direction marginalizing the victim. The last significant reform of the Law on Criminal procedure in Bosnia and Herzegovina did not deal with the crucial issue how to improve the position of victim. We can conclude that one of the characteristics of our criminal procedure on the level of legislation especially in practice is inadequate legal protection of the interests of the victim. Rights that are given to the injured party, although modest, are not precisely specified in the law. Position of victim is seen through the phase of investigation, the procedure of accusation, trial and appeal. Especially important issue is how to protect the victim from the secondary victimization and how to secure the compensation from the state funds if it is not possible from the perpetrator.

Keywords: damaged party in criminal procedure, victim, criminal procedure.